

תוצאת "אחיאסף"

אוצר ישראל

מבחר שירת העברים ומליצתם

ספר ראשון

רבי יהודה הלוי

קובץ

שיריו ומליצותיו

נערבו מחדש ע"י

א. א. הרכבי.

חוברת [ג] שלישית.

ווארשא

בדפוס האחים שולרבער

תרנ"ג.

מחיר החוברת 7 קאפ'

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 315 Ia

3

וְגִלָּה לְעֵינַי	בְּבֹדֶךָ כְּמִסְגִּי
וְהִשָּׁב לְשִׁבְעֵי	גְּמוּל עַל-יְגוֹנִי
וּבָטַל יִשַׁע רֹד	עַל יְרֵא וְחֹרֵד
וּמִכְפָּאוֹ הִזְרֵד	בְּן-הָאָמָה מִזְרֵד
כְּהִרָה כֶּן אַרְד	בְּיָגוֹן אֶל-שָׂאוֹל .

טז

פיוט לעושה שלום.

א. קוֹרְאִים בְּלִבָּב שְׁלָם   שְׂאֵלוֹ לְשִׁלּוֹם שְׁלָם א.

ב. יָמֵי אֲצִעַק וְאֲפַעָה ב.

מִבֵּין שָׁרָף וְאֲפַעָה

כִּי אֵין מִרְבֵּין וּמִרְפָּעָה

לְעֵדֶר בְּכָר חוֹלָם

וּבְשׁוֹב שְׁמוֹתָו בְּחוֹלָם ג.

ג. הָאֵל! בְּיָגוֹן אֲשׁוּרֵי

וַיִּפְדֵּךָ בְּחֶסֶד שׁוּרֵי

וּבְחֵיק צְרִי וְשׁוּרֵי ד.

גָּקָם וְשִׁלָּם שְׁלָם

וּמִיָּקָר עֲדָנֵי שְׁלָם ה.

הערות רשד"ל

א) שלם הראשון שם התאר, והשני שם העיר.

ב) ימי, בכל ימי, כמו ובימי אקרא (תהלים קט"ו ב'). אפעה הוא כאן פעל עתיד

(כמו בישעיה מ"ב י"ד), ובסור שאחר זה הוא שם נחש.

ג) חולם הראשון לקוח מאיוב ל"ט ד', והשני מתהלים קכ"ו א'.

ד) שורי הראשון חומותי, והשני שונאי ועויתי, כמו וחבט עיני בשורי.

ה) מן יְשָׁלוּךָ כל יתר עמים (חבקוק ב' ח'), והכוונה יְשָׁלוּךָ מהם יקר ערני שלקחן ממני.

- ד. וְעֲרֹאן אֶתְחַבֵּהּ וְאֶקְוֶי
 בִּיגוֹת חוֹרְפִי, וְאֶקְוֶי ? (א)
 יְהִי קוֹם לְעוֹבְדֵי שְׁקוּיָא
 צִלְמֵם הוֹלֵךְ בְּצִלְמֵם
 וְצִלְמֵם בְּגַחְלֵי צִלְמֵם =
 ה. דְּהֵא עִם יִרְדּוּ לְשֹׂאֵל
 בְּבִדּוֹ שְׁפִתָיו לְשֹׂאֵל :
 אֹלֵי בָּא יוֹם לְגֵאוּל
 וְתַרְגִּין שְׁפִתֵי אֵלִים
 קַמְתָּ עֲוִינוּ אֵלִים :
 ו. תְּהִי יִשְׁעָה בְּגַם
 וְאֶרְוֶי עֲמִיקָה בְּגַם :
 וְשֹׂא גַם בְּמֵאֵז בְּתַנְּסָא :
 וְעִינֵי כָּל-צָר הַעֲלֵם :
 וְאֵל הַרְקֵד שְׁרֵה הַעֲלֵם :

הערות רשד"ל

- (א) אחרף ואקוץ לקוח מישעיה י"ח ז', ואח"כ אמר חורפי מן וחורפות חורפיך נפלו עלי, ואקוץ מן קצתי בחיי.
 (ב) קום כשביל עובדי שקוצים, והולך צלמם (צורתם, גופם או נפשם, עיני רד"ק בתהלים ע"ג כ') כחשך (כמירוש ר' יונה על אך בצלם יתהלך איש, עיני רד"ק בשרשיב), וצלה אותם (עובדי השקוצים) על גחלו הצלמים והאלילים שלהם עיני דוגמא מעין זה (במלכים ב' כ"ג ב').
 (ג) לשאול הראשון שם, והשני פעל, רומם את העם אשר הושפל עד שאול תחתית, ולאורך הזמן שהוא בגלות והוא תמיד שואל אם בא יום הגאולה, נעשו שפתיו ככרות, ואין בהן עוד כח לשאול.
 (ד) פעל עבר מן מאלמים אלומים (בראשית ל"ז ז'), תרגינן שפתיו מי שהוא אלם עתה בגלות ועונותיו מרובים, וכאלו עונותיו הם תבואתו וקמתו, והוא עושה מהם אלומות ועמרים.
 (ה) כנס הראשון שם דבר עם כף הרמיון, והשני צויו, מן נדחי ישראל יכנס (תהלים קמ"ו ב').
 (ו) כמו שעשית כמצרים. חנס, שם עיר גדולה במצרים (ישעיה ל' ד').
 (ז) המעלים עין הוא עוצם עיניו לבלתי ראות דבר מה, וכאן כוונת המשורר לומר הך כל אויב בסגוריים.
 (ח) והעלה אותם (את עמך הנזכר למעלה) אל הר קדיש.

למוצאי שבת.

א. צאן אבדות בגלות להו — תגית א)
ותנהלם באלהו — ומשית.

ב. ישמח לב מבקש ישע — עם גולה
יום גואל לשבי פשע — יגלה
על-ברמי זמן ישמעלשע — בן נקלה
וצפוני באף בלהו — תדים

ג. הן לעקור שאר שרשי — צר נוטר
ובבתמי יקר תרשישי — מתעטר :
אומר כי לגוע ישי — אין חטר
גם תפליא ואת מטהו — מפרית
בו תרצה וכל מעשהו — תצליח

ד. ושובות שובכה מציון — אל-ציון
ותגנו עלי אפריון — בלי רפיון
או ישב בסתר עליון — עם אביון
מי ודון ביום גבהו — ספרים
ושאון ים אשר כסהו — משבית

הערות רשד"ל

- א) להו, לשון ותלה ארץ מצרים (בראשית מז' ויג).
ב) תדית הראשון פתח ודגש, ענין הרחקה, והשני קמץ וחסה, כמו ידית מקרבה (ישעיה ד' ד'), וידיתו את העולה (יחזקאל מ' ל"ח) ענין שפיטה במים להפיר הוזהמא.
ג) ר' יונה פירש מלת ברתם עד השנינים (מרגליות), למיכך אמר המשורר ובבתמי לשון רבים (שלא נמצא במקרא), ואח"כ הוסיף תרשישי, שהם ג"כ אבנים פוכות

- ה. דְּמַעַת הַעֲשׂוּקִים מַעְלָה — לְמַעוֹנו
 וְצִיל מְאֲרִיזוֹת טָלָה — בְּיַמִּינו
 רוֹעֵה רַחֲמִים יִמְלֵא — עַל צֵאֵנו
 עֲדַר אֲתָרְיוֹ יִנְהוּ — מִבְּטִיחַ א
 וּמְאֲרִי יִשׁוּעוֹת פָּהוּ — מִזְרִיחַ
 וְהַחֲשֶׁה בְּיַפְעַת גְּרָה — מִבְּקִינֵה
 בְּנִטּוֹת יִדָּה וּבְכֹרֶה — מִזְשִׁיעַ
 אֲשֶׁרֶי סִמְחָה אֲרָה — וְיִגִיעַ
 יוֹם מִמְלָךְ וּבִיּוֹם הַהוּא — מִצְמִיחַ
 יִשְׁעוֹ, וְכֹל אֲשֶׁר קָרְהוּ — מִשְׁפָּחִים •

יח

לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת.

א. סוֹעֶרָה עֲנִיָּה שׁוֹאֲפָה וְצוֹפִיָּה
 יוֹם פְּרוֹת שְׁנִיָּה בְּשָׂרָה בְּאַלְיָה :

ב. וְעַל שְׁחָרִים נִסְתָּרוּ מְאֲרִיחֵם ב
 מִפְּגֵי גְמֻרִים אֲרָבוּ בְּחֹרִיחֵם
 תְּאֲסוֹף עֲדָרִים עֲנָבוּ מִגֻּרִיחֵם
 רוֹם בְּיָד גְּטוּיָה לְפָרוֹץ פְּרִיץ תִּיָּה
 וְהִדְר צִבְיָה בְּלִיָּה מַעוֹן דִּיָּה

הַעֲרוֹת רִשְׁד"ל

- א) המשוור היה רוצה לומר אחריד ינתן, והמשקל לא נתנו לומר אחריד, לפיכך הסך הרבוב מנכת לנסתר, ואמר למעונו בימינו על צאנו. תחת שהיה לו לומר למעונך וכו', וכאן אמר אחריו כנגד הרועה (שהוכיח בלשון נסתר), ואמר חבשית לנכת האל, גם כי באמת הרועה והאל אחר הם.
 ב) רבים במקום יחיד, והכוונה יעלה נא עסוד השומר אחרי וסן רב שהוא מתעכב, והשמש (שהוא סבת חשחר) הוא נסתר •

ג.	תַּעֲמֹד נְוֹתִי כְּעֵלוֹת לְבֵיתִי יִרְכַּב מִהַיּוֹתִי שָׂכְנָה לְכִנֵּה וְאֲנִי דַחֲוִיָּה	עַל מִכּוֹן תְּהַלֵּתִי סִקְלָה מִסִּלֵּתִי גִטְשָׁה לְאַדְמֹתַי א
ד.	וְאָדוֹם וּמוֹאָב אֲדַאָּנָה וְאֲדַאָּב אוֹמְרִים לְעַתְאָב קוֹ לְשׁוֹן רַמְיָה יוֹצְרֵי גִשְׁיָה	תִּמְכּוּ בַּסִּלִּיָּהֶם מִרְאוֹת אֱלֹהֵיהֶם וְצָלְחוּ בְּגַבְלֵיהֶם ב מַעֲנֵה פְּלִילִיָּה מִחֲלוֹף בְּמִשְׁפַּנָּה ג
ה.	הַגִּלְגָּל תְּרוֹמֵם מִשְׂאֵזֶל תְּרִימֵם לוֹחֲמֵי תְּהַמֵּם הַעֲלֵה אֲנִיָּה וְאִסְוֶף זְרוּיָה	עַל־שָׂאֵר זְנוּחִיָּה אֶל־מְקוֹם מְנוּחָה מִפְּנֵי מִשִּׁיחָה טְבַעַה בְּתַחֲתֵיָה גְּבַתְהָ עֲשִׂירֵיָה ד
ו.	הַזֹּד לְבִשׁ וְהַדָּר מִנְטַע סְמִדָּר בַּת־אָדוֹם וְקָדָר אֶל־נְנָה לְוֵיָה רְהִיֹּת רִוְיָה	וְעֵטָה מְעִיל צֶדֶק הַעֲבֵר סִבָּה תֶּדֶק אֶל־יְמִינִי קוֹ בְּדָק הַר פְּטַל עֲלֵי צִיָּה גְּפִנָּה וּפְזִירָה .

הערות רשד"ל

- (א) מפני המשקל תקנתי יִרְכַּב — המליצה לקוחה מפסוק ורב מהיות קולות אלהים (שמות ט' כ"ח).
- (ב) בחדש אב, כי בו איתרע מזולית דבר ישראל.
- (ג) קו לשון רמיה מסלה המשפט, והוא מחליף (ממור) האל יוצר הארץ בצלמים ומשבוות, קו, אולי ענינו כאן שִׁטְפָה (סִסְטֵם), ואולי ענינו כְּתָב, יוֹצְרֵי הַיּוֹד יתרה, כמו שוכני סנה.
- (ד) נבחנה עשיריה, שעמדה בעשרה נסיונות, כלומר בנסיונות הרבה.

יט

ישראל יעמדו לעד.

- א. שָׁמַשׁ נִירָם לְעוֹלָם שְׁרָתוֹ
 חֲקוֹת בְּיוֹם וְלַיְלָה לֹא נִצְמָתוּ
 ב. הֵם נִתְּנוּ אוֹתוֹת לְזִבְעַ וְעֵקֶב
 לְהִיּוֹת לְעוֹלָם גּוֹי וְלֹא יִכְרְתוּ
 ג. אִם בְּשִׁמְאֵל הוֹתֵם בְּיָמִין קִרְבָּם
 אֶל יֵאמְרוּ נֹאֵשׁ בְּעַת יִתְעַנְתּוּ
 ד. אֶךְ יֵאמְרוּ כִּי לְעוֹלָם הֵם, וְכִי
 לֹא יִשְׁבְּתוּ עַד יוֹם וְלַיְלָל יִשְׁבְּתוּ.

כ

מאורה.

- א. מָה אֶתְּנָה בְּכַפֵּר עִפְרָ שְׂאֵרֶת
 אוֹלֵי וְעוֹד לִפְנֵי יֵצִיץ מִמְּזוֹרָה; א)
 ב. יוֹנָה יִפֹּת עַל־מֹות אִם אֵלֵי תוֹבְלֵי
 לְבָשׁוּ בְּלֵי רַקְמוֹת אֶךְ פְּנֵי תְלִיב)
 וְאֵנִי בְּלֵי נִקְמוֹת אֶלְבָּשׁ לְנִקְמוֹת לִי

הערות רש"ל

- (א) מה אתן? כלומר כל אשר לי אחסון לתת לדיון אהובי שהלך לי, ולא לפדותו ולהצילו ממש, אלא למען ישוב אלי ויצוץ לפני ממזרת. עושר כנו שירוי לאהוב, כמו יעלה ועפרה כנוים לחשוקה.
 (ב) נ"ל כי דרך צחנות אפר כאן בלי רקמות, ואח"כ בלי נקמות, וגם יתכן להגיה לבוש רקמות.

בַּחֲמַת־יְהוָה בְּאֶפְרַיִם ? צִיּוֹן יִשְׁעָהּ פָּתַח
 וְאֶזְכְּרָה לְבָנֶי אֲהַבֶּת בְּגוֹתֶכָּה
 ג. הַדּוֹד אֲשֶׁר קָרָאתִיו מֵעַמֻּקֵי מִיַּם
 הַקָּשָׁב לְשׁוֹרֵעֵגִיתִיו נֶגֶד שָׁמַיִם
 עַד־אֵן לְחִטָּא עֲשִׂיתִיו אֶקַּח כְּפָלוֹם ?
 אִם נִכְתְּבוּ בְּסֶפֶר חֲטָאתִי, תִּסְכַּח א'
 חֲסִדֶּךָ, וְעַל עֲוֹנוֹ מִי חֶסֶד תִּכְנַח
 ד. וְלֹא לִבַת עֲגוּגָה תִּתֵּן עֵת רְצוֹן ב'
 וְרַעוֹת רְעִי אֲמוּנָה לְפָלֶטֶת הַצֹּאן ג'
 עַד־אֵן אֶהְיֶה בְּחוּגָה עִם חֲמֵדֵי לְצִוּן ?
 בֵּין עַם אֲדוֹם וְעַפְרָיִם הַחֹדֶר חֲסִדֶּךָ מִר אֶעֱרַח ד'
 מִבּוֹר יִגּוֹן שְׂאוּנֵי רֹאשׁ נְזִירֵי קָרַח ה'
 ה. הַמֵּי הַלֵּא לְטוֹבָה בְּעַת הַשְּׂאֲרִיתֶיךָ
 עַת גְּאֲלֶךְ קְרוּבָה הִגֵּה בְּשִׂרְתֶיךָ
 תִּשְׁעוּ בְּשׁוּבָה שׁוּבֵי כִי וּבְרִיתֶיךָ ו'

הערות רשד"ל

- א) תסרה הוא כאן פעל יוצא (אתה תסרה ותעדיף את חסדך), אע"פ שבמקרא (שמות כ"ו י"ב) הוא פעל עומד (עיון גמוקי הבחור, שרש סרח), ואולי המשורר היה מפרש הפסוק לנכת משה, כי (יאמר) הנושא איננו היריעה העורפת (שהיא לשון נקבה) אלא חצי היריעה (שהוא לשון זכר), או סרח העורף (שהוא זכר).
 ב) וְלֵא, לשון בקשה, כמו שפירש רד"ק ולא ילך נא אתנו אמנון אהי (ש"ב י"ג כ"ו). ולדעתי ולא (שם ובמלכים ב' ה' י"ז) כמו ואם לא.
 ג) ותתן לפלסת הצאן לרעות במרעה אמונה (רעי מלכים א' ה' ג') והכוונה על ארץ ישראל.
 ד) עֶפְרָיִם, מבני קטורה (בראשית כ"ה ד').
 ה) קָרַח, נעשה קָרַח.
 ו) תושעי בשובה, כמו בשובה ונתת תושעון — כי ובריתך, השוא הזה הוא חולץ מן המניין.

ממזר דרור וכפר   מנחתה אכת א
 אף מועדו אמוני   בל יחיו טבח ב
 ו.   הרתעוררי סגלה   גמאכלה עירי
          באתי לגן תהלה   אריתי מורי
          אורה כבתהלה   בא, קומי אורי
          הורה אשר פעלך   מתמקה ברת
          שב, וכבוד יי   עלהך זרח.

כא

בהשמע (שמועת שוא) כי גאולת ישראל קרובה לבוא.

- א. יונת רחמים בגני היטיבי
 ולקוראך טוב טעמה השיבי
- ב. תנה אליהו קראך, טברי
 השמחני ארץ ושי סקריבי
- ג. ופני אלי קנה, לדנה אנהך
 ציון, וציון פענה האיבי
- ד. הורה אשר הגלה לרוצ פעה
 הוא גואלה מיום, ומה השיבי ? (א)
- ה. הרתעבי לשוב לארץ האיבי
 וישדה אדום וישדה ערב הכאיבי (ו)

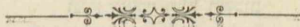
הערות רשד"ל

- (א) ארת כמו ארית.
- (ב) כנגד מה שכתוב חדשכם ומועדכם שנאה נפשי היו עלי לטרה.
- (ג) ומה תשיבי לו גמול על חסדו זה ?
- (ד) הכאיבי (מלכים ב' ג' י"ט), והנה ר' יהודה הלוי יגף אמונתו הטחורת משרי התנ"ך

ו, בֵּית מַחְרִיבֵיךָ בְּאֶף הַחֲרִיבִי
וְיִאֲהָבֶךָ בֵּית אֶהְבֶּה הַחֲרִיבִי .

הערות רש"ל

ודברי רש"ל, אבל במלאכת שיריו איננו נקי מההליכה בדרכי משוררי ישמעאל ובדרכי קצת משוררים יהודים שקדמוהו, שלמדו גם הם מדרכי הישמעאלים. והנה הערכיים היו אהבי מלחמות, וירדפי נקמות, ושונאים בעלי דת אחרת, ומבקשים להשיב ב' העמים לאמונתם, או להמם ולאברם; וכן משורריהם משבחים הגבורה והנצחון, והעמדת האויבים. וישראל בהפך, היו תמיד אהבי שלום, וכל חפצם היה לשבת ייבת גפנם ותאנתם דבטח, ומעולם לא התאוו שיהיו שאר הגוים מתיהדים, כי תוררב היא סגולה מיוחדת להם, מורשה פרטית לקהלת יעקב. וכן משוררי ישראל לא יגדילו בשום זמן מעלת הגבורה והנקמה, רק בקשו מהאל שיושיע את עמו מיד הכוזבים לו, והורו לשמו כשהיו נושעים מאויביהם. והגאולה העתידה הנביאים ציירו א"י. תמיד כמעשה אלהי, לא כחיל ולא בכח כי אם ברוחו, והם מציירים את העמים שישראל מפזורים בתוכם, כעוזרים אותם לשוב אל ארץ אבותיהם, וכמו שהיה בגאולת מצרים ובגאולת בבל (ולקחום עמוס והביאום אל מקומם (ישעיה י"ד ב'), עיין שב שירוש). והנה מה שהמשורר אומר כאן: ושרה אדום ושרה ערב הכאיבי, בית מחריבין באף החריבי, הם דברים בלתי ראויים למשורר יהודי, ואף כי לתבם מופלא בתורתו: כר"י הלוי, אבל הם דברים לתפארת השיר על דרך משוררי ישמעאל, ואולי בימי נעוריו כתבם. אבל בספרו הכוזרי, ששם הוא מדבר לא כמשורר, אלא כתבם תורני, מבנה שמים על הארץ גבהו דרכיו מדרכי השיר הזה. הנה שם בסוף המאמר הראשון המלך אומר אל החבר: וכאשר תמצא ידכם תהרגו אויביכם; והחבר משיב: מצאת מקום חרפתי — ואם ח"ו כך היתה אמונת המחבר שבזמן הגאולה ראוי לישראל לעשות נקמה בגוים, הוק משתדל להצדיק מעשה הריגת האויבים, ולא היה אומר שהיא חרפתנו.

הַיְיָ יֵשׁוּעָה לְעַמּוֹת רַבּוֹת
 וְיִשְׁרָאֵל חֶסֶד לְעַמּוֹת רַבּוֹת

מחלקה ג.

לְעַמּוֹת רַבּוֹת

שירי אהבה וידידות

הַיְיָ יֵשׁוּעָה לְעַמּוֹת רַבּוֹת
 וְיִשְׁרָאֵל חֶסֶד לְעַמּוֹת רַבּוֹת
 וְיִשְׁרָאֵל חֶסֶד לְעַמּוֹת רַבּוֹת
 וְיִשְׁרָאֵל חֶסֶד לְעַמּוֹת רַבּוֹת

א

(לר' יצחק בר ברוך).

א. לִבְּיָדָהּ יִצְחָק נְשִׂיא פֶלֶאֱסִיבִים

חֲסִדִים אֶל־בְּנֵי בְנֵי מְשֻׁכִים

ב. שְׁמוֹ עַל־בְּנֵי נִקְרָא בְּיָמֵם

וְשֵׁם עֲלֵיו יְדֵי חֲסִדוֹ סְמוּכִים

ג. יְלִיד נִקְרָא בְּמִדּוֹם בְּנֵי־אֱלֹהִים

וְנִקְרָא בְּאֲדָמָה בְּרִמְלִכִים

ד. יְלָדָהוּ כְרוּב שׁוֹבֵן אֲדָמָה

וְלֹא בֵין מַלְאָכֵי אֵל מְהַלְכִים

ה. מְקוֹר מַיִם לְבֵל־גֶּשֶׁשׁ עִנְיָה

וְנִגְּהָ לְאִשְׁרֵי הַלֶּךְ חֲשֻׁכִים

ו. שְׁמוֹ בְרוּךְ וְהוּא כְשֵׁמוֹ מְבָרֵךְ

וְהַמְתַּבְרָכִים כְּשֵׁמוֹ בְרוּכִים.

ב

לר' יוסף הלוי אבן מיוגש בשבתו על כסא רבוהר"י אלפאסי.

- א. עָרְבוּ בַיּוֹם רַעֲיוֹנַי
וְהוֹדוּ לִי כִי טוֹב
ב. רְאוּ גַם כִּי אֲזַרְוּ עֵינַי
וְקָחֶשׁ לִפִּי דְבַר טוֹב
ג. וְנִקְרוּ אֶל טוֹב אֲדֹנָי
וְכִי יִי דְבַר טוֹב
ד. גַּם יִי יִתֵּן אֶת הַטּוֹב
כִּי לֹא יִטּוֹשׁ אֲדֹנָי
ה. וְאִמְנֵם הַיּוֹם יִבְרַעֲמֵי
כִּי בְתוֹכֵנוּ אֲדֹנָי
ו. עוֹרֵי צַפּוֹן הִפִּיחֵי
גְּמֵי יוֹלֹוּ בְּשִׁמּוֹי
ז. וְתִמְכֹּן גִּשְׁבֵי עַל רוּחֵי
וְהִטִּיבֵי שִׁיר מְנַעֲמֵי
ח. וְעַל כְּנֹזֵר לֵנוּ צִלְחֵי
וְשִׁימֵי לְדֶרֶךְ שִׁיר פְּעֻמּוֹי
ט. וְיָשׁוּב לִימֵי עֲלוּמֵי
לְעַמּוּד לְשֶׁרֶת לִפְנֵי אֲדֹנָי
י. הוּי כֹל צִמָּא וְכֹל כּוֹסֶף
יָאוּ כִּי מַחְגֵּה אֱלֹהִים זֶה
יא. וְלָכוּ שִׁבְרוּ כֹלָא כֹסֶף
יב. דַּת מוֹרְשָׁה בַיּוֹם הַזֶּה
נִישָׂם אֶתְהָ יוֹסֶף
לְחַק עַד הַיּוֹם הַזֶּה

- יג. הקר הגדול הנה
 יד. אָמְנָם אֶת רֹאשׁ פְּרִילִיּוֹת
 והוֹסֵף רַב הַעֲלִילִיּוֹת
 מז. הַמִּיָּדָה אֱלֹהִים לְהַחֲיוֹת
 וּלְהַפְּלִיא בַת לְתוֹשִׁיּוֹת
 מז. לְשִׁמְךָ הַמְּדַת מִשְׁפִּיּוֹת
 וּמִגְדָּל בְּנֵי לְתַלְפִּיּוֹת
 יז. עַל בֶּן מִשְׁחָה אֵל לְהִיּוֹת
 עַל כְּפֹא מִלְּבָנוּ אֲדָנִי
 יח. הַיּוֹם יַד הָאֵמֶת גְּבָרָה
 וְאֶדְק עָמַד עַל כְּפוֹ
 יט. וְגָבְהוּ מַעֲלוֹת הַתּוֹרָה
 וְכַבֹּד הַיּוֹשֵׁב לְאִיתָנוּ
 כ. וּבְשִׁמְךָ גְּדֻלָּה מִשְׁרָה
 וְחֶסֶד שְׁקֵט בְּמִכּוֹנֵנוּ
 כא. וְאֶת גְּזֵרָתוֹ וּבְגִינֵנוּ
 וְךָ בְּחַר אֲדָנִי
 כב. וְשִׁמְחוּ יָמִים וַיְבִישׁוּ
 וַיַּחֲדוּ הַרִים וַיִּבְגְּנוּ
 כג. וְשִׁנְאוֹךָ יִלְבְּשוּ בִשֵׁת
 וְאֵהָל רְשָׁעִים אֵינְנוּ
 כד. וְנָעִים גִּיב פֶּה וְאַרְשֵׁת
 שְׁפָתַיִם וְלֵב יִכּוֹנְנוּ
 כה. וּבְשִׁמְךָ שִׁיר יִשְׁנֵנוּ
 בְרוּךְ אַתָּה לֵאדָנִי .

ג

(עוד לר' יוסף הלוי).

- א. דורשי תורה יתהלכו
 ב. קול אזמר: אל יוסף לכו
 ג. למדו תורה מאין מחיר
 ד. מפי יוסף מפי בחיר
 ה. נפת כל פה מר כל גחיר
 ו. לנות חן עליו ימשכו
 ז. באמונה ידיו תמכו
 ח. התהלכתם על כל גאות
 ט. עינות חכמה היוצאות
 י. אל כל און הוד נושאות
 יא. באשר מדבריו נתכו
 יב. באשר עפרותיו לחכו
 יג. הלוחות לא גשמתברו
 יד. מימו עניו יגברו
 טו. תורה יגדלה חברו
 טז. חכמי דור אם עז תדרכו
 יז. וגיאי בו יתברכו
- מעיר אל עיר דין יחפשו
 אשר יאמר לכם תעשו
 מעל סיני מעל ארון
 זרע משה ואהרן
 ולכל צוארן סברון
 חשן על לבו ירקסו
 ובצדק מתניו שנסו
 הרועים ותלא ראות
 מן המקדש מופת נאות
 בכל עון חן מוצאות
 אבני גזר יתנוססו
 בבשמים ראש יתנוססו
 וארון וכרוב לא נקברו
 וצמא כל צמא ישברו
 וכאנשי שם אז נדברו
 בנעים עלי בואו חסו
 ובמשפחתו יתיחסו .

ד

(לר' משה בן עזרא).

- א. התקביר בנקנים תבחרות
 ותחליף השחרות בצחרות

- ב. ולא תמיר עבדתך בחרות
 ותשוב לחנות בין ים וחריות א)
- ג. בלב ולב תדבר, כי תחנן
 בקול חלק וידיים שפירות ב)
- ד. תפתה באמור כי נעמו לך
 שחור פנים ולבנת השפעות ג)
- ה. וכי דמו לבנות תוף שחורות
 ימי רצון בתוף לילי עברות ד)
- ו. ומערך שחרותך לערפל
 ושיבה ורקה כך למגורות ה)

הערות רשד"ל

א) הגה אתה מזקן והולך, ואתה מחליף ימי הבחרות בימי הזקנה, והשער השחור נהפך ללבן, ועדיין לא הבחר לצאת לחפשי מעבודת התאות, ואתה עדיין נכוד ותועה בדרכיך, ואתה דומה לישראל בשעה שהיו חונים בין פי החירות ובין הים, שהיה נראה כאלו נבוכים הם בארץ. הדברים האלה המשורר אומר ללבן, כאלו הוא מוכיח את עצמו כי עדיין בהיותו קרוב לימי הזקנה הוא תועה כהבלי הבחורים.

ב) כשאתה מתפלל אינו אלא בלב ולב, וקולך קול יעקב והידיים ידי עשו, כי לבך זונה עדיין אחרי השוא.

ג) אתה מפתה עצמך באמריך כי השער הלבן איננו משחית יופי הפנים, כי בהפך תערובות השחור והלבן (אם מראה הפנים נוטה לשחור והשער נהפך ללבן) הוא דבר נחמד ונעים. אולי כך אמרו משוררי ישמעאל, וידוע כי קצת מהעברים מראה פניהם נוטה לשחור.

ד) ואתה אומר כי השער הלבן המעורב בתוך השער השחור הוא דבר יפה ונחמד, כעין ימי רצון המעורבים עם לילי עברה וזעם. גם זה נראה שאמרו משוררי הערבים; ואמנם הרצון והעברה, הבונה בהם על שעת זעם ושעת פיוס, המצויות בחושקים, כאשר אמר המשורר הרומי: Terentius: Amantium irae, amoris rediute-
 gratio est.

ה) ואתה ממשיך שחרות פניך לערפל ולובן שערך למגורה. גם זה נראה שאמרו משוררי ישמעאל.

- ז. פְּתִילֵי חוֹר, וְהֵם חֲזָרֵי פְתָנִים
 וְכַמְאוֹרוֹת, וְטוֹב מִהֵם מְאוֹרוֹת א)
- ח. וַיִּתְהַלֵּל בְּשִׁיבָה אִישׁ אֲשֶׁר שָׁב
 וּבִפְּיֹו מִתְמוֹךְ נֶעֱרַר נְעוּרוֹת ב)
- ט. כָּרַב מֹשֶׁה אֲשֶׁר מָשַׁל בְּרוּחוֹ
 וַתְּאוֹזְקוּוֹ בְּיַד שָׂכְלוֹ מִכּוֹרוֹת
- י. וַיְדִיֹו מַעֲשׂוֹת תּוֹעָה אֲסוּרוֹת ג)
 וְשִׁפְתוֹתָיו לַיִן תִּאְנָה נְזִירוֹת ד)
- יא. וּמָנַע מִחֲשָׁבוֹתָיו מִתְהַדֵּךְ חוּץ
 וְהֵם לִפְנֵי יְיָ נִעְצָרוֹת ה)
- יב. לְבַקֵּשׁ הָאֲמֶת מִיּוֹמִין וּמִשְׁמִיל
 וְקֹדֶשׁ, וְלֹא יִחְטֵא שְׁעָרוֹת ו)

הערות רשד"ל

א) ואתה אומר כי השערות הלבנות דומות לחוסי משי לבן, תחת אשר באמת רעה הם ולא טובה, ואין ראוי להמשילם אלא לחור פתן. ואתה מדמה אותם למאורות, ולפי האמת מאורת צפנוני טובה מהם. וכל הענין הזה אינו אלא המצאה שיריית, והיא פתיחה להבנם בדברים להלל ולשבח את ר' משה בן עזרא. ועיין דוגמת זה בכתולת בת יהודה עמוד ה'.

ב) לא לאיש כמוך להתנשא בלובן שעריך, ומי הוא שהוא כדאי להתהלל בשיבתו? מי שהוא נקי מחבלי הנעורים כרמב"ע. והתהלות האלה יש בהן גזומא והשלגת השיר, ואין ספק כי המשבח היה משוכח הרבה יתר מהמשוכח, אבל חשירה הזאת היא תשובה לשירה אחרת שכתב לו רמב"ע. ואם רמב"ע בשירתו הרבה בשבחיו של ר' יהודה, הוכיח ר' יהודה לשלם לו כגמולו.

ג) כאלו הן אסורות בחבל ובכבל.
 ד) כאלו הן נזירות לבלתי שתות ממנו.
 ה) מלשון נעצר לפני ה' (שמואל א' כ"א ח'), הוא שוה ה' דגדרו תמיד, ומחשבותיו עומדות תמיד לפני ה' בהיכלו, ולא יגיה אותן לצאת משם ולתור אנה ואנה בתכלו העולם.

ו) הוא קולע אל האמת ולא יחטיא קליעתו כחוס השערה.

- יג. וּבְנִפְעַ אָמַת יִצְמַח לְבָנוֹן
 וּבְנִתְשׁ רִיק וְשׂוֹא יִחְשׂוּף יַעְרוֹת א
- יד. אֲשֶׁר יֵשֵׁב בְּצֵל חֲכָמָה וְלִבָּשׁ
 בְּגָדָיו תְּחַמְדוֹת הַטְּהוֹרוֹת
- טו. וְרָאָה כָּל בְּנֵי אָדָם עֲרָמִים
 וְהֵם לֹא יַעֲשׂוּ אֲהֵם חֲגוּרוֹת ב
- טז. דְּמוֹת פְּקָחִים, וְהֵם עוֹרִים וְחַרְשִׁים
 בְּפֶה רָחֵב וּבְלִבָּבוֹת סְגוּרוֹת ג
- יז. אֲנָשִׁים הֵם בְּעַת-בִּחֵן בְּנָשִׁים ד
 בְּלֵב הוֹמֵל וּמוֹעֲצוֹת תְּסַרֹת
- יח. עֲצָתָם נִבְקָה בְּעֲצַת בְּנוֹת לוֹט
 בְּהוֹעֵץ בְּכִירוֹת עִם אֲעִירוֹת ה
- יט. הַקּוֹלָה זֶה, גְּבִיר מוֹשֶׁה וְשִׁבְיָה
 אֲשֶׁר יִנְעָם לְאֻזְנֵי מִבְּשׂוֹרוֹת ו

הערות רש"ל

- א) כח חקירתו עצום ורב, עד שיתכן לומר כי כשהוא נושע האמת יצמחו מנטיעתו אילנות גדולים כארזי לבנון, וכשהוא עוקר ונותש השקר והטעות הוא עוקר אילנות גדולים ויחשוף יערות (בעקירת האילנות, היער נשאר מגולה וערום). ומה נכבד הבית הזה! ומה יקרו בני אדם הראויים לשבח כזה!
- ב) הוא ישב בצל החכמה ולבש בגדים חמודות וטהורות, ושאר בני אדם לפניו כערומים, ואפילו חגורות אינם עושים להם.
- ג) אותם בני אדם הם גראים כפקחים, ובאמת אינם אלא עורים וחרשים, וזהם רחב לדבר דברי הכל ולבם אטום מהשכיל.
- ד) הם אנשים אשר אם יבחנו ימצאו כנשים.
- ה) לשון רבים במקום לשון יחיד, וזה מצוי הרבה בשירים העשויים על דרך משוררי ושמעאל.
- ו) אחר שהגיד תהלות רמב"ע ויתרוננו על שאר בני אדם, הוא מסב דבורו אליו, לתת לו תודה על שירה שכתב לו. מכשורות, יותר מבשורות טובות.

- כ. כתב ירך, ולא שדה וְשדות
והוד קולך, ולא שרים וְשרות א)
- כא. תתהלש טובך בליוזם, לעבד
שפתיו מספור טובך קצרות ב)
- כב. הלספור או לספר מנתללך?
בבר נלאה ולא ידע ספרות ג)
- כג. לך פמה נפשות געבדות
במגמולי חסדיה אמורות
- כד. עליהם עלך מכפיר בכבוד ד)
ותוקיר האבנים היקרות ה)
- כה. ולקחת לך פסח וזקב
ועשית לראשיהם עמרות
- כו. אכל הנה לעבדה פי שנים
בחסדה כמשפט הבכורות
- כז. וממי אוכלה אצא לחפשי?
וחסדה געבידני לדורות
- כח. עבדתיך שני ילדות וְשחרות
ועודי עבדה לשני גבורות

הערות רשד"ל

א) כתב ירך חביב לי מכל נשים יפות, וקולך חביב לי מקול שרים ושרות. וטעם המליצה הזאת כאלו תאמר: אם יאמרו לי בחר לך אחד משני דברים אלה, אבחר דבר זה ולא דבר זה.

ב) אתה מחדש טובך כל יום לעבדך זה אשר שפתיו קצרות מלספור טובך.

ג) היוכל לספור או להגיד מהללך איש אשר כבר נלאה ולא ידע לספור כי אין מספר?

ד) תכביר עליהם עול חסדך, בכבוד שאתה עושה להם.

ה) אתה גורם שהאבנים היקרות תהיינה ביוקר יותר מן הנהוג, וזה על ידי רבוי העטרות

שאתה מעטיר את ידיך, וכמו שמפרש והולך.

- כט. ואיך יהגו בבלתך (א) מחשבותי ?
 והן מינו ידירותך שכורות
 ל. והלבשת בנות שירי עדנים
 והיו אלמנות חיות צרות (ב)
 לא. תבונה נתנה ידך בימים
 ושם שכל ימינה בנהרות (ג)
 לב. לה תורות, ובהם טוב להורות
 ולך תודות, ובהם טוב להודות (ד)
 לג. לשונה תהפך אל עלגיה
 נגידי השפתות הברורות (ה)
 לד. לה תוך לבה פהם עדנים
 ותזכו בארות, חכמה מקירות (ו)
 לה. ידעתי במחברת פנינים
 אשר בארות חכמה אגורות (ז)

הערות ריש"ל

- (א) באיש אחר זולתך.
 (ב) על ידי ידירותך ועל ידי מה שלמדתי ממך קנו בנות שירי (מחברותי) יתר שאת ויתר עז, ובאלו על ידיך לבשו בגדו עדנים ככלה תעדה בליה, ואלמלא אתה היו כאלמנה צורה אלמנות חיות.
 (ג) בתבונתך ובשכלך ידך מושלת אפילו בימים ובנהרות. הפלגה ישמעאלית.
 (ד) אתה חברת פיוטים, ובהם טוב להודות לה, ואתה כתבת על עניני התורה והאמונה ובחבורך טוב להורות לתלמידים. ונראה שהכוונה על ס' ערוגת הבשם שחבר רמב"ע בעניני האמונה.
 (ה) המליצה לקוחה מפסוק אהפוך אל עמים שפה ברורה. נגידי, מן בני נגידים אדבר (משלי ח' ו').
 (ו) ובתוך הפרדס הוא יש בארות אשר מהן נובעת חכמה. מקירות, מן בהקיר בור מימה.
 (ז) הגנה עתה ידעתי ובברתי בניק של פנינים האסופות ממכתבי החכמה.

- לו. לְמַעַנְיָו וְאֵל גַּמַּל עֲדָנָיו א)
- אֲנִי צָמָא כְּצִיָּה לְמִטְרוֹת
לו. וְלֹא יִהְיֶה יְדֵי מוֹשֶׁה כְּבָדִים
וְעַבְיו תְּהִינֶנָּה לִי עֲצוּרוֹת ב)
- לח. וְשָׁלוֹם יִכְתְּבוּ אֵלַי וְרִצּוֹן
וְאֵל גָּא יִכְתְּבוּ עָלַי מְרוֹחוֹת
לט. לְטַטְפוֹת עָלַי עֵינֵי אֲשִׁימָם
וְגַם אוֹתוֹת עָלַי יְדֵי קִשּׁוּרוֹת ג)
- מ. בְּנֹת שִׁירֵי עֲמוּסָה מְשֻׁלְמֵי
וְהֵם מִפְּחָצֵב גַּפְשֵׁי גְזוּרוֹת ד)
- מא. תְּעוֹפִינָה, וְלֶךְ תִּשְׁתַּחֲוֶינָה
כֶּהֱשַׁחְחוֹת שִׁפְחוֹת לְגִבְרֹת
מב. וְלָמָּה יִתְרִידוּךָ תִּלְאוֹת?
וְקִירוֹת לְכָךְ מִפְּגַע לְקוֹרוֹת ה)

הערות רשד"ל

- א) של אותו פרסם אשר בתוך לבך.
ב) מלח לא שבתחלת הבית עומדת במקום שמים.
ג) המכתבים שיכתוב לי יהיו לטוטפות בין עיני ולאות על ידי.
ד) מחברתי זאת תבוא אליך פעונה שלום וברכה (ואולי צ"ל בלשון רבים משלומי) ובריה יצאו מקורות לבי.
ה) והלא לבך חזק, ולא יוכלו לו קורות העולם, כמו המפגע והמטרה שאינו מרגיש כשהחצים פוגעים בו, כך פירשתי, והקשה תלמידי מותר"ר יהודה אריה אוסימו כי המטרה אע"פ שאינה מרגשת, הנה החץ נוקב אותה ונכנס בה, והנה היא מקבלת נזק ממנו, והוא מפרש מפגע ענין מוקש, וכוונת המשורר לומר: אין קורות העולם מגיעות עד לבך, כי סביבותיו קורות חזקות, והן כמו מוקש אל התלאות, אשר לא תוכלן לעבור ולהכנס אל הלב, ונכונים דבריו.

מג. התעצב ? וְקָדַשׁ שִׁבְעַת שָׁמַח
וְנָצַר לָהּ ? וְאַתָּה עֲזָרָה בְּצָרוֹת א.

ה

(עוד לרמב"ע מתנצל על תוכחתו).

- א. בָּבָה עַל מְחַבֵּת חַיִּים ב) בְּלִילֹו
וְיַעֲיֵב דְּמַעְרָה שְׁחַק וְחִילוֹ
- ב. וְעַל פְּנֵי פְרוֹשׁ בְּנֵפִי יִגְוִיִּים
וְהוֹסֵף מֵאֶפֶל עַל מֵאֶפֶל א)
- ג. וְהִלְבִּישׁוּ מְעִיל קְדָרוֹת בְּתַחְרָא
לְבַל יִקְבַע בְּיַד בְּרָק מְעִילוֹ ד)

הערות רשד"ל

- א) על דרך שאמר אליפו לאיוב. הנה יסרת רבים וגו' כושל יקומון מליך וגו', ומלת עזרה בצרות היא ג"כ רמו לשם משפתחו אכן עזרא.
- ב) המשורר מדבר לנפשו, ומעורר את עצמו לבכות ולהתאונן על פרידת אוהבו, והוא אומר לעצמו: בכה יומם ולילה, גם בכה בלילה בשביל יום המחרת, כלומר בלילה שאתה בודד ואין לך מטרידים, הגדל וכפול בביתך כנגד מה שאולי ימנע מסך הבכי ביום המחרת. וכל כך ראוי לך להרבות בבכיה, עד שדמעותיך יחשיכו את השמים וכל צבאם.
- ג) השחק הנזכר, אשר כבר החשיכו אותו דמעותיך, פרוש עוד עליו כנפי יגוויים, ועל ידי כן תוסיף אפלה על אפלתו, מלת פניו כתבתיה מסכרא, ובכ"י שמיו, ונ"ל מ"ס.
- ד) פרוש על השחק מעיל שחור עב וקשה בתחרא, כדי שלא יוכל השחק לקרוע אותו אפילו קרע דק שיעבור בתוכו ברק; כלומר יהיו שמיך אפלים, תכלית האפלה, וגם ברק אחר לא יאיר אפלתם אף רגע. ולדעת תלמידי היקר מוהר"ר משה עהרענרייך הלוי מעיר ברארי אין הכוונה על דקות הברק, אלא על כחו, שיהיה מעיל הקדרות כל כך עב וקשה, שאפילו הברק לא יעצר כח לקרעו, וכן נכון.

- ד. ועל שחר פרוש שחרות לְבָבְךָ
 לְבַל יִדַע יְמִינוֹ מִשְׁמָאלוֹ (א)
- ה. וְגַל שְׁמֵלָה אֲשֶׁר פָּרַשׁ צָבֵא רוֹם
 וְהִשְׁלַף בְּעֵדָה נְזֻמֵי שְׁלָלוֹ (ב)
- ו. וּיִתְנַצֵּל עָדֵי צְדָקוֹ וְנִגְהוֹ
 וְיִסִּיר אֶת בְּגֵי עֵשׂ עִם בְּסִילוֹ (ג)
- ז. קָחָה סִהְרוֹ אֲשֶׁר הוּא שְׁהֲרוֹנוֹ
 וְכַס פִּימָה אֲשֶׁר הִימָה עֲגִילוֹ (ד)
- ח. וְכִנּוּרוֹ בְּיַד תְּנִים תִּגְהוֹ
 וְלִכְנֹת יַעֲנֶה תֵּן אֶת חֲלִילוֹ (ה)
- ט. וְנִקַּל לְעֲשׂוֹת כְּזֹה וְקָנָה
 לְפָרֹד דוֹד אֲשֶׁר אֵין דוֹד בְּגִילוֹ

הערות רשד"ל

- (א) השחר הוא הגורם לאדם להכיר את חברו ולהכיר בין תכלת לכרתי, ואתה פרוש עלין שחרות לבכך הנעצב, עד שהשחר עצמו לא יוכל להכיר דבר מדבר, ולא יבדיל אפילו ימינו משמאלו.
- (ב) על שם ונגלו כספר השמים, ועל שם ויפרשו את השמלה וישליכו שמה איש נזם שללו (שופטים ח' כ"ה). והנה השמים דומים ליריעה (תהלים ק"ד ב') או לשמלה, וצבא השמים הם הפורשים אותה, והמשורר אומר לעצמו: גלול השמלה היא כשחק, והשלך בה כל כוכבי השמים ובסיליהם, שהם כנומים ועדיים לרקיע.
- (ג) וישאר השחק ערום מעדייו, כגון כוכב צדק ונגה ועש כסיל וכימה.
- (ד) קח מהרקיע חירח, וכסה הבימה, אשר גם הם צבי עדין והוד יפיו.
- (ה) כנור (Lyra) הוא שם לאחד מן המולות הצפוניים, והמשורר המצייר שלילת הרקיע מכל עדין, אומר ללבו הנכאב שיקח ממנו גם כנורו ויתנהו לתנים ובנות יענה, אשר קולם קול וילה, באופן שגם הכנור השמימי יהפך לאבל ולקול בוכים. חלילו, לא מצאתי השם הזה בין הכוכבים, ואולי דרך מליצת השיר אחר שהזכיר כנור הזכיר גם חליל, ולדעת תלמידי סוהר"ר יהודה אריה אוסיכנו אין הכוונה על המול הנקרא כנור, אלא הכל על המוויק שהיו קצת הפילוסופים מיחסים לגלגלי השמים.

- י. כליל חַכְמוֹת וְתַפְאֶרֶת מְזֻמּוֹת א)
- יא. אַרְוֵן תַּחַק אֲשֶׁר גָּלָה לְרַחֵק
וְלֹא פָנָה אֵלַי דָּהָר גְּבוּלוֹ ב)
- יב. וְעֵינַי אֶזְכְּבוּ כִּי לֹא מֵיִחַל
לָעֵת שׁוּבוֹ לְשָׁלֵם אוֹ לְשׁוּלוֹ ג)
- יג. וְנִישׁ אֶחָד וְאִין שְׁנֵי, וְגַם בֵּן
וְאֵחַ אִין לוֹ, וְאִין קִין לְעַמְלוֹ ד)
- יד. תְּקַנְנֵי הַזְּמַן בַּעַ אֲמוּנָה ה)
- טו. בְּיוֹם אֶחָד, וּבְשָׁנֵי גְזֻלוֹ
פְּאֵלוֹ מִלְּבָבֵי צִוֵּר תַּצְבּוֹ ו)
- טז. לְמִי יִגִּיד אֲנִישׁ גְּנֵעַ דְּבָבֵי ?
זְמַן תַּרְשֵׁי וְלֹא יִשְׁמַע לְקוּלוֹ

הערות רש"ל

- א) כליל נאמר כאן בהוראתו בלשון ארמי, שענינו עטרה, והעד ותפארת מזומות, והוא על דרך שאומרים בשחרית בשבת כליל תפארת בראשו נתת. וכן אמר רי"ה בציון הלא תשאלי: ישנה וחלופ כליל כל ממלכות האליל, ענינו עטרת, וכן פירשתי בושעיה והאלילים כליל וחלופ, ומתאלילים וחלופ ויסור הכתר.
- ב) הוא מכנה את רמב"ע בבניו ארון החק, כלומר ארון התורה שולה, כמו שאירע בימי פלשתים, אלא שהארון שב אח"כ דרך גבולו (ש"א ו' ט') ורמב"ע לא שב.
- ג) מיחל שישוב. לאחר מן המקומות אשר היה שם אהלו בתחלה, והזכור שלם ושולה, כי בשולה היה המשכן וברושלים בית המקדש.
- ד) הוא ר' יהודה הלוי שלא היו לו בנים, כי אם בת אחת (עיני דביי יודי החכם רי"ל דוקוס בספר גנוז אקספורד עמוד מ"ה).
- ה) הוא רמב"ע רע נאמן לר' יהודה הלוי.
- ו) אותו רע נאמן שאמרתו הוא חביב לו כאלו האל מצב אותו מלבבו, ובאלו הוא חלק מרוחי ונשמתו.

- יז. הלפני הרגלי אפילו תחנקה? (א)
 יח. הלא הוא סוקן כגד, וכחש
 במחמתו, ולא הביר פתילו? (ב)
 יט. גמלו מחלב שחרות וילדות
 ולו חסד גמלו לא גמלו? (ג)
 כ. הקצף עס-גדוד יכיל לכבי?
 וקצף עס-גדוד הר לא יכילו? (ד)
 כא. ואם יזפור בתקחות ידוד
 ויון אהבה במי ריבות מנהלו
 כב. אשר הביר כתב ידו, ותזפיר
 שמו, ויבך וישא משלו? (ה)
 כג. לאט! אל-נא ידיגני אדוני
 לבף חובה, ויזפור מהללו? (ו)

הערות רשד"ל

- (א) ההרג והרוצח, הוא הזמן. הוא הזמן (א)
 על שם החותם (תתילום שהביר יהודה ואמר צדקה ממני, ואמר: הזמן אינו מבחין
 בין צדיק לרשע, ולא יכיר מעבדיהם, לתת לצדיק כבוד כפניו.
 (ג) גמלו הראשון לשון גמולי מחלב, והשני ענינו התחלת הטובה או הרעה, והשלישי
 ענינו השבת הטובה או הרעה (עיין רד"ק בשרשים). ואמר: הזמן לקח מרמכ"ע
 כל הצלחתו אשר היתה לו בימי נעוריו, תחת אשר הוא איש צדיק תמים שאם
 היה הזמן עושה עמו כל חסד שבעולם עדיין לא היה יוצא ידי תובת תשלום גמולו.
 (ד) נראה לי שהקריאה עס-גדוד בפתח, והמכוון בו אנשי הגדוד, בני אדם הנודדים
 בארץ לא להם לא בכחירה, אלא בהכרח, ואנשים כאלה על הרוכ-נפשם מרה
 להם, ונחמים לכעוס וקשים לרצות, וועמם קשה וכבר ואפילו הר לא יכילהו ולא
 יסבלהו. עס-גדוד במקום איש גדוד, לשון רבים במקום יחיד, והכוונה על אהבו
 רמב"ע שבעם עליו, והוא אומר כי אין בלבו כח להביל ולסכול מוכר קצפו.
 (ה) אשר הביר חוזר לירידו הנזכר בבית הקורם, והוא ר' יהודה הלוי אשר בראותו כתב
 ידי רמב"ע, ובהזכירו את שמו כבה והתעורר לחבר השירה הזאת.
 (ו) לאט מוסב על ואם יזכור, והוא תשובת התנאי. מהללו, כבודו ומעלותיו, שאם

- כד. אָנִי מוֹדֶה וּמְתוּדֶה לְמֹשֶׁה
 וְלֹא אֶתִּיחַ קִקְבַח אֹז קִקְהֹל א)
- כה. וְחִלִּיָּה לְכַחֵשׁ מִפְּעֻלוֹתָיו
 וְהִתְחַסֵּד אֲשֶׁר קָדַם וְקָמַל ב)
- כו. וְהוּא גַם־הוּא פְּקָר צַרְפָּ לְבָבִי
 וְהִבְדִּיל אֶת־זִהְבּוֹ מִבְּדִילוֹ ג)
- כז. וְלֹא אֲדַאֵג בְּבַגְדוֹ, כִּי בְּפִיהוּ
 וּבִשְׂפָתָיו, וְלִבּוֹ יַעֲנֶה לֹא ד)
- כח. אֶקְבַּל כָּל־אֲשֶׁר יִדִּין לְבָבוֹ
 עָלַי לְבִי, וְשִׁמְתִּיהוּ פְּלִילוֹ ה)
- כט. אָנִי עֲבָדוֹ וּבְנִי־חֲסִדוֹ, יִבְקֶר
 גִּטְעֵי יָדוֹ וְיַחֲסֹם עַל עֲמֻלוֹ
- ל. וְאוֹמְרִים כִּי זָמַן בָּלָה אֶתְּבִי
 עַל־יַעֲשׂ יֹאמְרוּ כִּי עֵשׂ אֶבְלֹו ו).

הערות רשד"ל

- ידין את יירדו לכף חובה, הרי זו פחיתות מצדו, וכאלו הוא שוכח כבודו, כי לא לכבוד יהיה לו המעשה הזה, ובלתי מסכים עם מעלתו ודרכיו המשובחים.
- א) שמרדו במשה.
- ב) חלילה לרמב"ע שיכחש עתה מה שעשה לפניו והתסדר אשר גמל מקדם את רי"ה, שאם יקצוף עליו, יהיה קצפו כמכחש אהבתו הקדומה, וכאלו הקצף מעיד על האהבת הקודמת שהיתה בטעות, ושאינו רי"ה ראוי להיות ירדו.
- ג) והוא גם הוא (רמב"ע) יודע שלא היתה אהבתו בטעות, כי כבר בחן את לב רי"ה כמו בתוך כור, וידע כמה יש בו מן הוזהב הצרוף וכמה בדול מעורב בו.
- ד) ולא אדאג שמא יבגוד בי, ויחשבני לו כצדון, כי אי אפשר שיעשה זה אלא בסיון מן השפה ולחוץ, אבל לבו יכזיב את שפתיו, ויאמר: לא!
- ה) כנגד מה שאמר רמב"ע בשירתו הַיְיָ אֶתָּה פְּלִיל דִּינְגוּ.
- ו) מי שיאמר כי אהבתי אותו נחלשה במשך הזמן ויכל לומר כמו כן כי התולעת הקטנה הנקראת עש אכלה את הכוכב הנקרא עיש אן עש.

1

(עוד לרמב"ע בעת פרידתו).

- א. איך אֶחְרִיק אֶמְצָא מְרַגֵּעַ
 קָנַע, וְהֵלֵב עִמָּךְ וַיִּנָּע א)
- ב. לֹלֵי אֶהְבֹּת יַחְלוּ יוֹם שׁוֹבֵךְ
 אִזּוֹ יוֹם פְּרִידָה פִּמְנֵי לְגִזַּע ב)
- ג. גַּר מְעַרְבִי! שׁוֹבָה לְמַעַרְבֶּךָ, הֵינִי
 חוֹתֵם עָלַי כָּל-לֵב וְכָל אֶזְרָע ג)
- ד. הֵן הִרְרִי בְּתֵר וְעִידוֹן בִּי מִטֶּר
 שֶׁשָּׁק מֵאֵד כִּלְי וְדָמְעֵי שִׁנְעֵי ד)
- ה. שִׁשָּׁה בְּרוּחָה! מַה-לֵּךְ אֶל עֲלָגִים ה)
 אוּ מַה לְטַל חֶרְמוֹן אֶלִי גִלְבֹּנֵעַ ?

1

(עוד לרמב"ע)

- א. תֵּן בְּיַחַד בְּשָׁמַי
 מִפְּסַת כְּלִיל יוֹפִי
- טָרַם זְמַן יִמְקָה
 בְּגִדוֹד שְׂאֵר גּוֹפִי

הערות רשד"ל

- א) המשורר מתאונן על פרידת אהבו שהוכרח לצאת מארצו ולעזוב אותו, ואומר כי אחר שנסע והלך רחוק ממנו אינו מוצא מרגוע והנחה, באופן כי בכל מקום שהוא הולך נע ונד, גם לבו (של רי"ה) נע ונד עמו, כלומר כי תמיד אוהבו שוכן בתוך לבו ותמיד הוא לנגד עיניו.
- ב) אם אהבתי אותך לא נתנה בלבי תוחלת ותקוה לצפות את היום אשר בו תשוב לארץ מגורך אצלי, או וראי ביום שתתרחק ממני היתני מת. חמנו לגוע, וכן סלת אהבות, שניהם רבים במקום יחיד, וזה מצוי הרבה במשוררו הדור ההוא. ובגנזי אקספורד במקום אהבות כתוב לבבות והענין אחר והכוונה על לבן של רי"ה.
- ג) תהלה לרמב"ע, ואומר לו שישוב אל ארץ מולדתו שהוא במערב, כדי שיהיה קרוב אל לבות אוהביו.
- ד) ההדים המפרידים ביני ובינך הן המה עדים נאמנים כי המטר היורד מן השמים הוא מעט כנגד הדמעות הנוספות מעיני ממכאוב הפרוד; וזו הפלגה ישמעאלית. הבית הזה חסר בגנזי אקספורד.
- ה) תהלה לרמ"ע: אתה שפה ברורה ונעים זמירות ישראל, מה לך לגור עם אנשים לעני שפה, ודברייך הנעימים והנחמדים שמרוב השיבותם ויקרם נמשלים לטל חרמון, מה להם לרדת על היו גלבוני הארזיים (שמואל ב' א' כ"א).

- ב. היום גהר בכי על תמול פנים איתן
 פי אזכרה צכני תארו כגן דיתן
 רק הוא לבד דני מזמן בעת גתן
 ג. אור לחיו עמי נר ושם בפיו צופי
 ליל שערז מבסה בעדי פני צופי
 ד. כמעט ואין מושה אטבעה פנים דמעה
 לולא פני משה זקרו כאור שבעה
 בו כל גדוד אנשה כל ידיר, ובו אשעה
 ה. סהרי ואור יומי מחמד באין הזפי
 לו על פסיל פסא ועליו נגידיו פי
 ו. אם הזמן יצר כל אהי בהקרתו
 אז נד חלום תקצר מנחחו תמונתו
 לפי דרוש ופצר אל דמי בהקרתו
 ז. אם תחשוף נומי מחזות פאלופי
 קסם ואוב נסה בעדו ולך שפי
 ח. יום נועדה הקרה רוזנים בהנסדס
 בו תשקה משרה להיות נגיד סודס
 גם דברה תורה פלשון בני אדם.

ח

(עוד לר' משה בן עזרא אחרי הפרדו מעמו).

- א. יבענה גדוד מימי עלומים
 ונחל הפכי נחל קדומים
 ב. הרב עם הזמן על לא חטאה
 ועם ימים ואין עון לימים

- ג. פְּלָכִים הֵם בָּקוּ צָרָק וְרוּצִין
וְאִין נִפְתָּל וְעַקֵּשׁ בְּמִרְזָמִים
- ד. הִנֵּה חֲדָשׁ, וְאִין תִּבְל חֲדָשָׁה
וְחִקִּיהָ בְּאַצְבַּע [אֵל] רְשׁוּמִים
- ה. וְאִיהָ יִשְׁנֵי דְבָרֶיהָ, וְכֹלָם
בְּטַבְעַת יָמִין עֲלִיּוֹן הַתְּחִמִּים
- ו. וְכֹל-סִבָּה מִצְוָאָה בְּמִסְכָּה
וְכֹל חֲדָשׁ בְּבֵר הָיָה פְּעָמִים
- ז. וְלֹא חֶבֶר אֲנֹשׁ כִּי אִם-לְפָרֵד
וְהִזְעִיָא כּוֹלָאֵם אֶחָד לְאֶמִּים
- ח. וְלֹלָא נִפְרְדוּ [מֵאָז] בְּנֵי אִישׁ
אִזֵּי לֹא-כּוֹלָאָה אֶרְצָא עֲמֻמִּים
- ט. וְיֵשׁ דְּבָרוֹ אֲשֶׁר יִיטֵב וְנֹרַע
וְבוֹ שְׁקוּי וְרִקֵּב לְעֲצָמִים
- י. בְּהַתְקַצֵּף אֲנֹשׁ, יִזְמוּ וְקָלָל
וְיִקֵּב אֶת רַגְעֵי הַזְעֻמִּים
- יא. וְהוּא הַיּוֹם יִבְרַכּוּהוּ אַחֲרִים
אֲשֶׁר אוֹתוֹ יִבְלוּ בְּגַעִמִּים
- יב. וְכֹל-מֵאֲקָל בְּפִי בְּרִיא בְּנִפְתָּת
וְהַנִּפְתָּת בְּפִי הַלְהָה רַתְּמִים
- יג. וְדֹאֵג יַחֲשֹׁכוֹ אוֹרִים בְּעֵינָיו
וְרֹא יִרְאֵם וְהֵם לוֹ גַּעְלָמִים
- יד. בְּעֵינֵי יוֹם שְׂכֹן עֲנֹן עֲלֵיהֶם
לְגֹד מִשָּׁה, וְהֵם יִרְדוּת וְרָמִים
- טז. מְקוֹר חֲקֻמָּה אֲשֶׁר אֲמִצָּא בְּפִיהוּ
מְקוֹם הַפִּז וּמְחֻצֵב הַבְּתָמִים

- מז. וְיִדּוּת קִשְׁרָה נִפְשֵׁי בְּנִפְשֵׁי
 בְּעוֹד לִכְבִּי נָדָד אֵינָם רְתוּמִים
 יו. בְּעוֹד לֹא־נִסְתָּה נִפְשֵׁי פְרִיָּה
 וְאַתָּנוּ בְּגֵי יָמִים שְׁלָמִים
 יח. וְלִדּוּנוּ בְּנֹת יָמִים פְּרוּדִים
 וּבֵת אֶהְבֶּה וְלִדְתָנוּ תְּאוּמִים
 יט. אֲמוּנִים עַל עֲרוּגַת הַבְּשָׂמִים
 וְיִזְגְּקוּ שֵׁד שְׂגִי בַת הַפְּרָמִים
 כ. זְכַרְתִּיהָ עָלַי הֲרֵי בְּתָרִים
 תְּמוּל הָיוּ בָּהּ הֲרֵי בְּשָׂמִים
 כא. וְעַפְעַפִּי מְגוֹלָלִים בְּדַמְעָה
 וְהַדְמָעָה מְגוֹלָלָה בְּדָמִים
 כב. הַמִּירָה לִי זָמֹן בּוֹגֵד בְּכָל אִישׁ
 אֲשֶׁר לְבֹו קָרַב וּבְכַפּוֹ שְׁלוּמִים
 כג. אֲדַבֵּר בָּם וְאִם אֲמַצָּא בְּפִיהֶם
 תְּמוּרַת מִנְּהָ חֲצִיר וְשׁוּמִים
 כד. חֲקִסִי וְחֲמַתִּי עַל פְּתָאִים*
 אֲשֶׁר הִמָּה בְּעִיגֵיהֶם חֲכָמִים
 כה. אֲשֶׁר קָרָאוּ לְשִׁקְרֵיהֶם אֲמוּנֹת
 וְקָרָאוּ שֵׁם אֲמוּנֹתִי קֶסָמִים
 כו. אֲשֶׁר זָרְעוּ וְקָצְרוּ שִׁבְלֵיהֶם
 וְשָׂמְחוּ בָם וְאִם הִמָּה צְנוּמִים
 כז. וְצַנְגִי דִּבֵּר חֲכָמָה חֲדָשִׁים
 לְכַסּוֹת הַפְּגִינִים הַפְּגִימִים
 כח. וְלִי גֵרֹת אֲחַפֵּשׂ בָּם תְּדַרְוּ
 וְאוּצִיא מִגְּנָזִיו הַלְּשָׁמִים

* המסורר שופך חמתו בנחיים האלה על הפתאים הקדמונים שעבדו לעז ואכזר.

כט. וְסָבַל בִּי יִבְקֶשׁ סוֹד, עֲנִיתִיו
 עָלַי אֵף הַחַיִּיר מִהַלְגֹּמִים
 ל. וְאִיךָ עַל לֹא קוֹמִים וְרַע אֲבַקֵּשׁ
 עֲנִי לְעֶרְוֶף עֲרִיּוֹ גְשָׁמִים
 לא. וְצָרִי לְזָמֶן גָּמַל וְנִדְמָה
 כְּמוֹ צִרְהָ גְשָׁמָה לְגְשָׁמִים
 לב. אֲשֶׁר כִּדְוִי יִכִּילֶנָה תַחֲתַיִם
 וְאִם גִּלְאוֹ עֲזַבְתֶּם צְלָמַיִם.

ט

(לר' שלמה בן פריצול קרובו בשובו ממסעו).

א. בַּעֲלַת בְּשָׁפִים אֲשֶׁר	אָרְכוּ גְדֻדֶיךָ
יָמִים, וְקָצְרוּ יָמֵי	חַיֵּי יְדִידֶיךָ
ב. יָפָה בְּשָׁמֶשׁ אֲבָל	לֹא פָנְתָה לְעֶרֹב
לְחִיָּה עֲרוּגָה וְלֹא	כָּלוּ גְדֻדֶיךָ
ג. בָּרָה עֲנוּגָה כִּישׁ--	נָסַת בְּמִתְנָה וְאִין
לָה מִחֲגֹרֶת לְבָד	חַד מִצְמִידֶיךָ
ד. עֲלֵתָה בְּלַחֵי אֲשֶׁר	יִקְדִיר לְבָנָה בְּלִבִּי--
נָתַו וְצַפְתָּה בְּעַד	מִסֶּף רְדִידֶיךָ *
ה. פִּשְׁטָה כְּסוּתָה וְלֹא	נִוְתָרָה עֲרֻמָּה, אֲבָל
בָּחַן וְסִהוּד וְסִ--	יֹפִי בְּגָדֶיךָ
ו. שְׁלוֹם לְבַת הַיָּפִי	מֵאֵת מְתֵי אֲהָבָה
תִּשָּׂא גְבַרְתִּי שְׁלוֹם	אֶחָד עֲבָדֶיךָ!
ז. גְּפָשִׁי פְדוּת לַיִל אֲשֶׁר	בֹּו לְאַסִּירְךָ פְדוּת ב)

הערות ר' יה"ש

(א) נשקפה בעד מסך צעיפה.

(ב) כלומר אחן נפשי פדיון הליל אשר בו לאסירך פדות.

בַּל מִחֲמַדֵּיהָ	רַק הָאֲדָמָה בְּחַ--	
אָדָם וְרוּחוֹ בְצוּחַ	שָׁתָה וּמְצָה שִׁפְתָּ	ח.
הַכּוֹס מִגְדֵּיהָ	פִּיהָ מִגְדֵּי וּפִי	
שָׁנִי וְשֵׁם חֲבֻקָה	פְּתָחָה לְשׁוֹרֵר שִׁפְתָּ	ט.
כְּצִעִיר יְלָדֶיהָ א	כְּנֹר כְּמוֹ אִם וְהוּא	
לוֹ תֵאָצֵּר מֵעֵגָה	סְמָקָה יְמִינָה כְּא--	י.
יָה מִלְמוּדֶיהָ	פִּיהוּ לְפִיהָ וְה--	
פְּרוּד וְעַת חֲנֻנָה	פְּתָחָה לְשׁוֹרֵר עָלַי	יא.
בְּבָכִי כְבֻדֶּיהָ	קוֹלָהּ בְּקֶטַ שְׁפָכו	
דְּמָעָה עֲדֵי פִזְרָה	שִׁפְכָה בְּדִלְחַ בְּמִי	יב.
גִּי דָם עֲתוּדֶיהָ	עֵינַי לְבִרוּק פְּנֵי--	
תִּכְבְּהָ בְּאֵלוֹ שְׁל--	מָה לְצִבְיָה אֲשֶׁר	יג.
יָה מִגְדוּדֶיהָ	מָה הַגְּבִיר נָד וְה--	
מִשְׁרָה לְשִׁכְמוֹ וְה--	הַשֵּׁר אֲשֶׁר יָאֲתָה	יד.
צוֹ יַעֲבֹדֶהָ	גַּה הָאֲדָמָה בְּחַפ--	
עִיר אֲחֵרָיו בְּאֲשֶׁר	נָסַע וְחָשְׁכוּ פְּנֵי	טו.
בוֹ כָּל צִדְדֶיהָ --	זָרְחוּ לְפָנָיו בְּשׁוּ--	
כּוֹהַּ פְּעָמָיו עֲדֵי	גְּבָהָה אֲדָמָה דָּר--	טז.
פִּתְחַת צִעְדֶיהָ	שָׁמָּה מְרוֹמֵי זְבוּל	
לֵת אֲהַבָה צְמֻמָה	אֲרִיץ נְבוּכָה בְּחו--	יז.
בְּבָה יְקוּדֶיהָ	אֲלֵיו וְעַת שִׁחְרָה	
עוֹ אֶךְ בְּשׁוּבוֹ כְּנ--	יָרְדָה פְּלָאִים בְּנָס--	יח.
לִימֵי מְרוּדֶיהָ	עִם תֵּאָרוּ שִׁכְתָהּ	
אֵי רוּם בְּמִרְפְּבֶתָהּ	שׁוּבָה שְׁלֹמָה גְּשׁוּ--	יט.

הַעֲרוֹת ר' יוֹ"שׁ

הַעֲרוֹת ר' יוֹ"שׁ

א) כּוֹנְנוּ כִי הַכְּנֹר הוּא רַק כְּצִעִיר יְלִידָה .

ב. ויצלח הלא כל בני
 לבש זמנך בתי--
 שולי כתנת ואפי
 עוש סנדליה א
 נת הוד גשיאים נהם
 בלבד רבידיה .

(על ר' שלמה זה עת באה הבשורה
 שנהרג קודם השלמת השיר הקודם).

א. אהה לא יום בשורה לך ידידי

באמרה כי כבר גהרג שלמה

ב. הפוך ראשי הפוך שירה למספד

לבוא שגר בנד קנה שלמו .

יא

(שיר מספד על הריגת ר' שלמה הנזכר).

א. זאת התלאה לבל אשבח מצריה

קירות לבבי אש-- זה את ספריה

ב. עברה כמזקד בתוך בתרי לבבות מצ--

אמם באשפה לחין קטב מרייה

ג. קדחה, ולולי דמ-- עזת המכבות קצת

אשה, כקט נשרפה עצמי באוריה

ד. יאמרו התיבא מגור תבל? לעייתים ואיה

אירא ונתדו כבר באו מגוריה!

ה. עוד לא אפסד לכל יגון ולא אשמתה

אל גיל ולו יבקדו נגדי תרניה

הערות ר' יה"ש

(א) כלומר שריו המרכבת הם בני עיש .

- ו. רב לזמן מנגוד   כרכיד גרזנו וי--
 ז. עמי אנתה תפוז--   יה האדמה להש-- ליה את בתריה
 ח. לאיש אשר קנאו   יער עשנה ות-   פת מנחיריה
 ט. יחד בני איש וק--   ארץ דברים אכל   איהו כפיריה
 י. אז האדמה בתו--   הנה שלמה גביר   ארץ דברים
 יא. רבו אמונות אשר   גיה והוא בלבד   לה מעבד לו סג--
 יב. ונתה, ולו חכמה   רבו אמונות אשר   בעל געוריה
 יג. ותמול בעמדו עלו   לזנות בקלתו מאד   נתן בתוכה והיא
 יד. שמש, ובהים אקה   ונתה חכמה   רבו קשריה
 טו. הגה ואם אראה   אז נכבשה לו כמו   ארץ גדי אדרשה
 טז. עוד אבגדה בה ולא   אמה ונתנה חכמ--   אדרש מאוריה
 טז. ונמול אלהים לת--   צלמו ביום בתלום   ארץ גדי אדרשה
 טז. טמנה בחבה בעד   רז כל יקריה   אדרש מאוריה
 יז. לו גדבו הדק--   ארץ גדי אדרשה   אדרש מאוריה
 יז. יום.. לפנים גד--   עזת באשר עשטה   אדרש מאוריה
 יז. לא עצרו עד אשר   לח ממוטריה   אדרש מאוריה
 יז. מיחו ערבים עלי   רוי אדמה והצ--   אדרש מאוריה
 יז. יכלי גהריה א

הערות ר' יה"ש

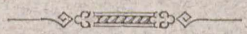
(א) שלש מלות אלה: עלי וכלי נחריה, חסרות כס"ו.

צמח ו. 822
 צמח ו. 822
 ש"ז 3 2
 צמח ו. 917
 י"ב. י"ד

להמהדרים

נתכבד להודיע, כי שירי ר' יהודה הלוי נדפסו גם על
 נור רענגאל, ומחיר כל חוברת 10 קאפ' לכד פארטא.
 משלוח כל חוברת עולה בשתי קאפ', שתים ביחד
 1 קאפ' החוברת.

מהוצאת בן-אביגדור

יצאו לאור ונמצאים להמכר בכל בתו מסחר הספרים.
 כג) "מחיי בני ליטא" מאת מ"א אייווענשטארט.
 כד) "מנחם הסופר", ח"א, מאת בן-אביגדור.
 כה) "מנחם הסופר", ח"ב, מאת הנ"ל.
 גם נמצאו להמכר כ"ב החוברות הקודמות.
 מחיר כל חוברת 7 קאפ' עם פארטא.
 ל"ספרי אגורה" הבאים מוכנים לדפוס ספורים חדשים,
 אשר שמותיהם יפורסמו בקרוב.

האדרעססא אל המו"ל:

Издательство „**АХІАСАФЪ**“ Варшава.
 Verlag „**ACHIASAF**“ Warschau.

100 2,4 24 27
 134 5
 139
 142
 25
 92
 126
 25 11 64 19
 13 11 11 51
 92 11 11 19
 142 11 11 19